

УДК 343.412

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.56>

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗМЕЖУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ ТА ВОЄННОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Гаврилюк А.В.,

здобувачка вищої освіти

юридичного факультету

Донецький національний університет імені Василя Стуса

e-mail: aliona.havryliuk10@gmail.com

Гаврилюк А.В. Проблематика розмежування державної зради та воєнного колабораціонізму.

У статті здійснено комплексний порівняльний аналіз складів злочинів, передбачених ст. 111 (державна зрада) та ч. 7 ст. 111-1 (воєнний колабораціонізм) Кримінального кодексу України. На основі дослідження теоретичних джерел та судової практики за 2022–2024 роки встановлено наявність суттєвого співпадіння об'єктивних та суб'єктивних ознак цих злочинів, що створює значні труднощі у правозастосуванні. Визначено, що безпосереднім об'єктом воєнного колабораціонізму є національні інтереси держави із забезпечення воєнної безпеки, а державної зради – національна безпека України переважно у сфері державної безпеки, інформаційній, економічній, науково-технологічній і воєнній сферах. Встановлено, що об'єкт злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України, є ширшим, але перетинається із об'єктом ч. 7 ст. 111-1 Кримінального кодексу України в сфері воєнної безпеки. Проаналізовано суб'єктивні сторони обох злочинів, які характеризуються прямим умислом. Було зазначено, що суб'єкт аналізованих злочинів також спільний – це громадянин України.

Встановлено, що відмінністю є більш широкий характер об'єктивної сторони ст. 111, ніж ч. 7 ст. 111-1 Кримінального кодексу України. В процесі аналізу норм було встановлено, що об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 Кримінального кодексу України (добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України), можна кваліфікувати як одну із трьох форм державної зради, зокрема перехід на бік ворога в період збройного конфлікту. У зв'язку із цим, проаналізувавши думки різних правників та судову практику, було зроблено висновок про доречність внесення змін до Кримінального кодексу України, а саме у спосіб вилучення із ч. 7 ст. 111-1 вказівки на воєнний колабораціонізм, який має отримувати кримінально-правову оцінку за покликанням на ст. 111 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: державна зрада, воєнний колабораціонізм, суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона, правова колізія.

Havryliuk A.V. The problem of distinguishing between high treason and military collaborationism.

The article carries out a comprehensive comparative analysis of the elements of crimes provided for in Art. 111 (high treason) and Part 7 of Art. 111-1 (military collaboration) of the Criminal Code of Ukraine. Based on a study of theoretical sources and judicial practice for 2022–2024, it was established that there is a significant coincidence of objective and subjective features of these crimes, which creates significant difficulties in law enforcement. It is determined that the direct object of military collaboration is the national interests of the state in ensuring military security, and of state treason is the national security of Ukraine mainly in the sphere of state security, information, economic, scientific and technological and military spheres. It is established that the object of the crime provided for in Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine is broader, but overlaps with the object of Part 7 of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine in the sphere of military security. The subjective aspects of both crimes, which are characterized by direct intent, were analyzed. It was noted that the subject of the analyzed crimes is also common – a citizen of Ukraine.

It was established that the difference is the broader nature of the objective aspect of Art. 111 than Part 7 of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. In the process of analyzing the norms, it was established that the objective aspect of the crime provided for in Part 7 of Art. 111-1 of the

Criminal Code of Ukraine (voluntary participation of a citizen of Ukraine in illegal armed or paramilitary formations created in a temporarily occupied territory and/or in armed formations of the aggressor state or providing such formations with assistance in conducting hostilities against the Armed Forces of Ukraine and other military formations formed in accordance with the laws of Ukraine, volunteer formations that were formed or self-organized to protect the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine) can be qualified as one of the three forms of state treason, in particular, going over to the side of the enemy during an armed conflict. In this regard, after analyzing the opinions of various lawyers and judicial practice, a conclusion was made on the appropriateness of amending the Criminal Code of Ukraine, namely by removing from Part 7 of Article 111-1 the reference to military collaboration, which should receive a criminal legal assessment with reference to Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: treason, military collaborationism, subject, object, subjective side, objective side, legal conflict.

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 17 Основного Закону України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Виконання цього конституційного обов'язку є запорукою збереження незалежності, що набуло особливої актуальності в 2014 році, коли російська федерація (далі – рф) розпочала так звану “гібридну війну” проти України, здійснивши анексію АРК, частини Донецької та Луганської областей. Як наслідок, були внесені численні зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК), при чому найбільших змін зазнав саме розділ I Особливої частини КК «Злочини проти основ національної безпеки України».

У своїй науковій праці Р.О. Мовчан, аналізуючи причини згаданого редагування, висловив думку про те, що передусім воно було наслідком переосмислення парламентаріями суспільної небезпеки посягання на національну безпеку країни, логічним результатом чого стало посилення передбаченої за їхнє вчинення кримінальної відповідальності, яке виявилось у таких кроках :

- підвищення встановлених у санкціях аналізованих норм строків позбавлення волі (Закон України від 8 квітня 2014 р. № 1183-VII). Зокрема, державна зрада відтоді стала каратися позбавленням волі на строк від 12 до 15 років (раніше – від 10 до 15);
- а також реалізованому згодом закріпленні можливості застосування до осіб, які скоїли відповідні злочини, додаткового покарання у виді конфіскації майна (Закон України від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII).

Тоді здавалося, що вжиті заходи є цілком достатніми [1, с. 16].

Проте ще в 2020 р. Є.О. Письменський писав про те, що країни, території яких перебували (або знаходяться досі) під окупацією, неодмінно стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантом, надання йому допомоги, сприяння у його діяльності на окупованій території тощо [2].

Хоча питання про співпрацю із ворогом стало проблематичним ще із 2014 р., але найбільшої актуальності воно набуло саме після 24 лютого 2022 р., тобто після повномасштабного вторгнення рф на територію України. Законодавець сім разів намагався подолати проблему співпраці із ворогом у законопроєктах ще до 2022 р., проте безуспішно. Але вже в умовах воєнного стану був прийнятий Закон України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність”, відповідно до якого були внесені зміни до КК, а саме його доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Нововведена норма активно застосовувалася і продовжує застосовуватися правоохоронними органами, проте виникла проблема щодо розмежування державної зради та колабораціонізму, що й обумовлює актуальність цієї теми.

Метою дослідження є вирішення проблеми розмежування державної зради (ст. 111 КК) та воєнного колабораціонізму (ч. 7 ст. 111-1 КК).

Стан опрацювання проблематики. Прийняття ст. 111-1 КК стало важливим кроком у протидії загрозам національній безпеці України в умовах збройної агресії рф. Однак введення цієї статті спричинило виникнення правової колізії з існуючою ст. 111 КК «Державна зрада», що призвело до труднощів у правозастосуванні та необхідності наукового аналізу. Ця колізія стала предметом дослідження багатьох відомих науковців, які прагнули визначити чіткі критерії розмежування цих двох складів злочинів. Зокрема, відповідна проблема аналізувалась у працях: Н. Антонюк, В. Батиргарєєвої, М. Бондаренко, В. Бурдіна, Ю. Василенко, І. Гловюк, М. Голінки, І. Давидович, О. Дудорова, Д. Євтеєвої, О. Зайцева, О. Книженко, І. Козича, Ю. Коломієць, О. Кравчука, В. Кубальського, В. Кузнецова, А. Лапкіна, Р. Левадного, А. Лігуна, О. Маріна, І. Медицького, Т. Михайліченко, Р. Мовчана, В. Навроцького, А. Нерсисяна, Н. Нетеси, К. Новікової, А. Орлеана, Ю. Орлова, О. Острогляда, В. Павликівського, Є. Письменського, Ю. Пономаренка, М. Сийплокі, Н. Симоненко,

М. Рубашенка, О. Тананакіна, П. Фріса, М. Хавронюка, С. Харитонова, Н. Шульженко, І. Яковюка, Т. Ясниської, А. Яценка та інших.

Виклад основного матеріалу. Включення ст. 111-1 до КК викликало значні наукові дискусії, що зумовлено особливою та складною структурою цієї норми, яка містить у собі вісім частин, сім із яких є самостійними основними складами кримінальних правопорушень, а ч. 8 – кваліфікованим складом. До того ж примітка містить чотири пункти. Така структура створює додаткову складність для правоохоронних органів при застосуванні розглядуваної норми.

У зв'язку із складною структурою ст. 111-1 КК науковці, аналізуючи цю норму, поділяють колабораціонізм на типи. Зокрема, Р.О. Мовчан у своїй праці поділяє колабораційну діяльність на такі умовні типи (форми) :

- 1) ідеологічний та культурний (духовний) колабораціонізм (ч. 1, ч. 3 та ч. 6);
- 2) політичний (адміністративний) колабораціонізм (ч. 2, ч. 5 та ч. 7);
- 3) економічний (господарський) колабораціонізм (ч. 4);
- 4) воєнний колабораціонізм (ч. 7) [1, с. 25–40].

Воєнний колабораціонізм (ч. 7 ст. 111-1 КК) за своєю сутністю фактично є формою державної зради (ст. 111 КК), що створює правову колізію і, відповідно, створює проблематику при їх застосуванні. Тому виникає необхідність у їх розмежуванні.

Колабораційна діяльність у воєнній сфері як злочин, передбачений ч. 7 ст. 111-1 КК, посягає на національні інтереси держави із забезпечення воєнної безпеки (основний безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення) [3]. Безпосереднім об'єктом державної зради є національна безпека України переважно у сфері державної безпеки, інформаційній, економічній, науково-технологічній і воєнній сферах [4]. З огляду на це, об'єкт посягання у аналізованих злочинах має спільні риси, оскільки в обох нормах мова йде про загрозу національним інтересам та безпеці держави. Однак у складі державної зради цей об'єкт є ширшим, оскільки охоплює не лише воєнну безпеку, а й інші критично важливі сфери, зокрема інформаційну, економічну та науково-технологічну. У свою чергу, воєнний колабораціонізм має більш вузьку спрямованість, полягаючи в діях, що підривають обороноздатність держави через співпрацю з ворогом.

Отже, розмежувати досліджувані норми за об'єктом посягання неможливо, так як об'єкт є спільним.

Порівнюючи суб'єкта відповідних складів злочинів, можна впевнено сказати, що він також є спільним, а саме спеціальний суб'єкт – громадянин України. Суб'єктивна сторона обох норм характеризується прямим умислом.

Частиною 7 ст. 111-1 КК встановлені дві альтернативні форми об'єктивної сторони воєнного колабораціонізму:

- добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора;
- надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Для розуміння першої форми об'єктивної сторони воєнного колабораціонізму необхідно проаналізувати, про які формування згадує законодавець. Відповідно до примітки ст. 260 КК під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка. Під збройними формуваннями необхідно розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю.

Під участю у незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях слід розуміти перебування у складі цих формувань. Таке перебування передбачає, що особа прийнята до складу подібного формування за згодою його керівників та організаторів. Учасник незаконних збройних чи воєнізованих формувань самостійно або разом з іншими учасниками вчиняє різноманітні дії в межах виконання функцій таких формувань (наступальні операції, обстріл позицій ЗСУ тощо) [3].

Під наданням вищезгаданим формуванням допомоги у веденні бойових дій проти ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України потрібно розуміти будь-яке сприяння їхній діяльності, окрім випадку передачі матеріальних ресурсів. Водночас варто пам'ятати, що передача матеріальних ресурсів ворогу має отримувати кримінально-правову оцінку з покликанням або ж на ч. 4 ст. 111-1 (так званий «господарський» колабораціонізм), або ж на ст. 111-2 КК «Пособництво державі-агресору».

Наприклад, ідеться про усунення перешкод у діяльності незаконних збройних чи воєнізованих формувань, надання їм потрібної інформації, транспорті послуги, ремонтні роботи, фінансування, участь у будівництві оборонних споруд. Повний або вичерпний перелік дій, які утворюють відповідну допомогу, визначити неможливо, адже він зумовлюється конкретними життєвими обставинами, які можуть змінюватися з часом. Водночас навіть зазначені прояви такої допомоги свідчать про різноманітність суспільно небезпечної поведінки. Зокрема, одним із її виразників може бути надання представникам збройних чи воєнізованих формувань ворога інформації, яка потрібна їм для успішного ведення бойових дій. Суть цієї інформації цілком може зводитися до повідомлення даних про місце розташування підрозділів військових формувань України, отримання яких з-поміж іншого дає змогу уразити це місце [5].

Для порівняння, необхідно зазначити, що об'єктивна сторона державної зради, передбаченої ст. 111 КК, виражається у таких трьох альтернативних формах: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту; шпигунство; надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Через це постає логічне запитання: яка добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях не є переходом на бік ворога? Яка допомога у веденні бойових дій проти ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України не визнається проведенням підривної діяльності проти України? Тобто фактично виникла правова колізія.

Незважаючи на вищезазначені факти, деякі наукові все ж намагалися розмежувати аналізовані норми. Зокрема, на думку Н. Антонюк, в умовах воєнного стану створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань має отримувати кримінально-правову оцінку як державна зрада (ст. 111 КК), так само як і участь у бойових діях: у складі формувань, вказаних у диспозиції ч. 7 ст. 111-1 КК, або через надання допомоги у їх веденні шляхом сприяння вирішенню конкретних бойових завдань. Водночас сама участь у таких формуваннях – за ч. 7 ст. 111-1 КК, як добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора [6].

Тобто юристка розмежувала ці норми таким чином, що **створення** вищезгаданих формувань та **безпосередня участь** у бойових діях в складі таких формувань мають визнаватися державною зрадою, а **участь** у вже створених формуваннях та **допомога у веденні бойових дій** (без безпосередньої участі в бойових діях) кваліфікуються як воєнний колабораціонізм.

Г. Анісімов також наголосив, що в цій нормі мова не йде про участь у російських збройних силах. Якщо особа вступає в лави збройних сил РФ, то її дії мають бути оцінені як державна зрада [6]. Така думка прямо суперечить диспозиції ч. 7 ст. 111-1 КК, адже в статті вказано про добровільну участь громадянина України в збройних формуваннях держави-агресора, якою на сьогоднішній день є лише РФ.

Н. Антонюк у своїй науковій праці зазначає, що сам факт долучення, входження до складу незаконних збройних чи воєнізованих формувань, створених на тимчасово окупованій території, та/або до збройних формувань держави-агресора є достатнім для кваліфікації дій особи за ч. 7 ст. 111-1 КК. Якщо ж такий учасник починає здійснювати участь у веденні бойових дій у складі незаконних збройних або воєнізованих формувань, то йдеться про вчинення ним іншої форми колабораціонізму – надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти ЗСУ та інших військових формувань України або ж про вчинення державної зради у формі переходу на бік ворога в період збройного конфлікту [7].

На противагу висловленій вище думці Р.О. Мовчан, досліджуючи державну зраду, писав про те, що така форма об'єктивної сторони державної зради, як перехід на бік ворога в умовах воєнного стану чи в період збройного конфлікту, полягає у так званому "фізичному переході" (перехід до ворога через лінію фронту, вступ на службу в армію ворожої держави, участь за її завданням у бойових діях проти України тощо) та "інтелектуальному переході" (виконання доручень ворога чи сприяння агентам ворожої держави на території України тощо) [4].

Обов'язковою ознакою воєнного колабораціонізму є обстановка його вчинення в умовах окупації. Є.О. Письменський вважає, що наявність умов окупації слід розглядати як таку ознаку, що дає змогу розмежувати державну зраду та колабораційну діяльність, оскільки ця діяльність може констатуватися лише за наявності зазначених умов [8].

Аналогічної точки зору притримується також М.А. Рубашенко. У своїй науковій праці він зазначає, що привілейований (порівняно з ч. 2 ст. 111 КК) статус ч. 7 ст. 111-1 КК вимагає формулювання певної матеріальної (сутнісної) підстави для пом'якшення відповідальності. Такою підставою

потрібно вважати вступ громадянина України, набуття ним членства у відповідному незаконному формуванні **саме в умовах окупації**. За відсутності таких умов привілегізація виключається, і він підлягає відповідальності за державну зраду, наприклад, якщо громадянин України долучився до лав цього формування, коли перебував на неокупованій території України (ще до окупації). Ба більше, якщо він долучився до незаконного формування, перебуваючи на окупованій території, а потім продовжує свою участь на неокупованій території України, скажімо, під час виконання спеціального завдання у складі диверсійно-розвідувальної групи на такій території, то його діяльність на «вільній» території України за умови, що він перебуває під ефективним контролем інших членів цієї групи, не перетворює його участь на державну зраду (контекстуальний елемент зберігає свою дію). Якщо ж такий контроль відсутній, зокрема, коли він здійснює індивідуальну розвідувальну місію на користь окупанта і фізично, хоч і тимчасово, вже не перебуває під ефективним контролем, його привілейована участь за ч. 7 ст. 111-1 КК переростає (трансформується) в державну зраду (ст. 111 КК) [9].

Питання розмежування державної зради та колабораційної діяльності викликає значні наукові дискусії, оскільки серед правників немає єдиної позиції щодо критеріїв відмежування цих злочинів. У зв'язку з цим, доцільно проаналізувати судову практику та підходи суддів до кваліфікації відповідних діянь.

Наприклад, відповідно до вироку Галицького районного суд м. Львова у справі № 461/9412/23 від 27.11.2023 р. [10] особа, будучи громадянином України, перебуваючи на тимчасово окупованій території у м. Луганськ та беручи з 21.02.2022 участь в діяльності незаконного збройного формування «Народної міліції» терористичної організації «ЛНР», на підставі наказів військового командування збройних сил рф, у межах загального плану захоплення території України у складі збройних сил рф, виконував завдання, пов'язані із веденням бойових дій проти ЗСУ. Дії особи кваліфікували за сукупністю ч. 1 ст. 111 та ч. 2 ст. 111 КК. Дії, які вчинила особа, а саме участь в діяльності незаконного збройного формування та виконання завдання, пов'язаного із веденням бойових дій охоплюється диспозицією ч. 7 ст. 111-1, тобто воєнний колабораціонізм, хоча і були кваліфіковані судом як державна зрада.

Використовуючи інший підхід до кваліфікації, Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області у справі № 344/15454/23 від 17.10.2023 [11] розглянув справу особи, який 12 квітня 2022 р. добровільно прибув до пункту збору мобілізованих «ЛНР», чим надав добровільну згоду на проходження так званої «військової служби» у підрозділах незаконного збройного формування терористичної організації «ЛНР», створеного, підпорядкованого, керованого та фінансованого державою агресором – рф. Цього ж дня особу зараховано до списків особового складу 3-ої роти 1-го батальйону 4-ої мотострілецької бригади, на посаду «стрілок». 14 квітня 2022 р. особа у складі вищевказаного незаконного збройного формування прибув до т.зв. «29-блокпосту» поблизу смт. Новотошківка Северодонецького району Луганської області, де здійснював розвідку позицій ЗСУ на предмет отримання відомостей щодо живої сили та техніки ЗСУ. Дії особи були кваліфіковані за сукупністю злочинів передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 2 ст. 111 та ч. 7 ст. 111-1 КК. Тобто суд визнав доречним кваліфікувати дії особи, які фактично є воєнним колабораціонізмом (вступ до незаконного збройного формування; допомога у веденні бойових дій), за сукупністю і державної зради, і воєнного колабораціонізму.

14 лютого 2025 року набрав законної сили вирок Соснівського районного суду м. Черкаси у справі № 712/2811/24 [12], у якому було встановлено, що 24.02.2022 особа вступив до складу об'єднання збройних сил рф на Донбасі, а також зі зброєю в руках приймав активну участь у бойових діях проти Сил оборони України. Не застосовуючи судову практику попередніх суддів, такі діяння було кваліфіковано як державну зраду (ч.ч. 1, 2 ст. 111 КК), хоча, беручи до уваги проаналізований вище матеріал, можна зазначити, що вступ до збройних сил рф охоплюється ч. 7 ст. 111-1 КК, а участь у бойових діях – ст. 111 КК.

За вироком Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області у справі № 344/5076/24 від 11 вересня 2024 року [13] було притягнуто до відповідальності особу за сукупністю таких злочинів, як ч. 2 ст. 111 КК та ч. 7 ст. 111-1 КК, за вчинення таких діянь, як вступ до армії рф та участь у бойових діях проти ЗСУ.

Практика судів першої інстанції щодо кваліфікації державної зради та воєнного колабораціонізму демонструє різні підходи до правової оцінки подібних діянь. В одних випадках суди застосовують кваліфікацію за сукупністю статей 111 та 111-1 КК, в інших же обмежуються лише ст. 111 КК. Це свідчить про відсутність уніфікованої практики та різні підходи до тлумачення диспозицій відповідних статей КК.

Однак судові рішення першої інстанції не завжди є остаточними. Через складність кваліфікації та наявність законодавчої колізії такі справи часто переглядаються в апеляційному та касаційно-

му порядку. Верховний Суд (далі – ВС), як остання інстанція в судовій системі України, відіграє ключову роль у формуванні єдиної практики та наданні роз'яснень щодо розмежування державної зради та колабораційної діяльності.

До прикладу, в постанові Третьої судової палати Касаційного кримінального суду ВС від 7 жовтня 2024 р. у справі № 295/9646/23 [14] розглядалася справа особи, яка за допомогою соціальної інтернет мережі «ВКонтакте» почала співпрацювати з представником рф шляхом надання допомоги у збиранні інформації військового характеру – за допомогою мобільного додатку «Telegram» надіслав останньому повідомлення із фотозображенням, описавши у повідомленні розташування військових об'єктів. Ці діяння були кваліфіковані судами попередніх інстанцій за ч. 2 ст. 111 КК, тобто як державну зраду. ВС, переглянувши справу, дійшов висновку про правильне застосування кримінального закону судами попередніх інстанцій, та залишив касаційну скаргу без задоволення.

На противагу цій постанові, доречно розглянути вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 21 липня 2023 р. у справі № 202/13808/23 [15]. Аналогічно попередній справі, і в цьому випадку обвинувачений, використовуючи акаунт в соціальній мережі «Однокласники», передавав інформацію діючому учаснику НЗФ т.зв. «ДНР» про розташування ЗСУ та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, на території м. Лиман Донецької області, яка не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом ЗСУ, Міністерством оборони України та іншими уповноваженими державними органами. Ці діяння були кваліфіковані судами попередніх інстанцій за ч. 7 ст. 111-1 КК, тобто як воєнний колабораціонізм. ВС, переглянувши справу, дійшов висновку про правильне застосування кримінального закону судами попередніх інстанцій, та залишив касаційну скаргу без задоволення, хоча аналогічні дії в попередній постанові кваліфікувалися як державна зрада.

10 грудня 2024 р. була прийнята постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду ВС у справі № 202/13808/23 [16]. Розглядаючи аналогічне за змістом діяння, а саме передання ворогу за допомогою соціальних мереж інформацію про розташування ЗСУ, ВС дійшов висновку про необхідність перекваліфікації дії винного з ч. 7 ст. 111-1 КК на ч. 3 ст. 114-2 КК. Як бачимо, єдиної узгодженої практики в ВС так і не склалося.

Висновки. Отже, можна констатувати, що, передбачивши у ч. 7 ст. 111-1 КК відповідальність за так званий «воєнний» колабораціонізм, законодавець тим самим припустився помилки, адже співпраця громадян України в зазначеній сфері не може оцінюватися інакше, як державна зрада, оскільки характер взаємовідносин з окупантом щодо ведення бойових дій проти України не містить жодних специфічних ознак, які б свідчили про окрему від державної зради правову природу поведінки громадянина України (фактор окупації повністю нівелюється сферою співпраці) [3].

Таким чином, аналізуючи думки різних науковців та судову практику, вважаємо, що із ч. 7 ст. 111-1 КК варто виключити відповідальність за воєнний колабораціонізм. У свою чергу такі суспільно-небезпечні діяння мають кваліфікуватися за ст. 111 КК, як одна із форм державної зради.

Запровадження ст. 111-1 КК стало закономірною відповіддю на виклики, пов'язані з агресією рф, зокрема з питанням колабораціонізму. Внесені зміни до кримінального законодавства мали на меті вирішити проблему співпраці громадян України із державою-агресором. Однак аналіз положень ч. 7 ст. 111-1 КК свідчить про її складну структуру та правову невизначеність, що призводить до труднощів у правозастосуванні. Зокрема, існує правова колізія між ст. 111 КК (державна зрада) та ч. 7 ст. 111-1 КК (воєнний колабораціонізм), оскільки їхні диспозиції перетинаються за ознаками складу злочину. Обидві норми мають спільний об'єкт посягання, суб'єкт, суб'єктивну сторону, а також об'єктивну сторону, хоч норма про державну зраду сформульована більш широко. Незважаючи на намагання науковців та суддів визначити критерії для відмежування цих правопорушень, залишається відкритим питання щодо чіткості їх застосування. Тому доречним є вирішення позначеної проблеми шляхом внесення змін до КК, а саме у спосіб вилучення із ч. 7 ст. 111-1 КК вказівки на воєнний колабораціонізм, який має отримувати кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 111 КК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мовчан Р.О. "Воєнні" новели Кримінального Кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
2. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. 120 с.
3. Письменський Є.О. «Колабораційна діяльність у воєнній сфері: Тлумачення ч. 7 ст. 111-1 КК України в частині визначення об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення. Редакційна колегія, 2024. 209 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1eb8ccb2-c92d-4aab-99f3-d5fa966a81ab/content>.

4. Мовчан Р.О. Кримінальне право (Особлива частина): навчальний посібник з дисципліни (для студентів спеціальності «Право»). Вінниця, 2022. 488 с.
5. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан; С.С. Чернявський та ін.; за ред. А.А. Вознюка, Р.О. Мовчана, В.В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.
6. Як розмежовувати колабораційну діяльність і суміжні склади кримінальних правопорушень. Веб-сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1299973>.
7. Антонюк Н. «Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації.» *Слово національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 56–68.
8. Розслідування колабораційної діяльності: практик. Посібник. Є.О. Письменський, С.В. Головкін, А.В. Коваленко, В.В. Коваленко. Київ: В.Д. Дакор, 2023. 260 с.
9. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій: монографія [М.А. Рубашенко, І.В. Яковчук, Н.В. Шульженко, О.В. Зайцев, С.О. Харитонов] ; за наук. ред. М.А. Рубашенка; Нац. фонд дослідж. України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 576 с.
10. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 27.11.2023 року у справі № 461/9412/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115236744>.
11. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 17.10.2023 року у справі № 344/15454/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113471691>.
12. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 14 лютого 2025 року у справі № 712/2811/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125155568>.
13. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 11 вересня 2024 року у справі № 344/5076/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121532190>.
14. Постанова Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 жовтня 2024 року у справі № 295/9646/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220977>.
15. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 21 липня 2023 р. у справі № 202/13808/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112338831>.
16. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 10 грудня 2024 р. у справі № 202/13808/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123734238>.